

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในกระบวนการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรมนุษย์แล้วสตรีถือเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนา ดังนั้นการพัฒนาประเทศจะเกิดผลอย่างเต็มที่ถ้าหากสตรีมีโอกาสในการพัฒนาตนเอง และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และในทางตรงข้ามหากเลยแรงงานและศักยภาพของสตรีในการพัฒนาประเทศแล้ว ย่อมคาดได้ว่าระดับการพัฒนาประเทศจะไม่สามารถก้าวไปสู่สภาพของประเทศที่พัฒนาแล้วได้¹

ในอดีตการพัฒนาประเทศถูกมองว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลที่ต้องพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า และให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข แต่ในระยะแรกของการพัฒนาปรากฏผลชัดว่า รัฐบาลเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถที่จะพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการได้ทั้งหมด รัฐบาลควรเป็นผู้ดำเนินงานด้านนโยบายเป็นสำคัญ และการที่จะได้มาซึ่งนโยบายการพัฒนานั้นก็ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความต้องการ หรือความจำเป็นของตนด้วยเพื่อการพัฒนาจะได้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้แนวความคิดในการพัฒนาประเทศในระยะหลังอยู่ในลักษณะของความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชน

การปรับปรุงแนวความคิดในการพัฒนาประเทศดังกล่าวนี้ ทำให้กลุ่มบุคคลหลายกลุ่มถูกวิเคราะห์ว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ โดยเป็นสื่อหรือตัวกลางในการก่อให้เกิดการพัฒนาในท้องถิ่นของตน เมื่อเป็นเช่นนี้ สตรีซึ่งเคยเป็นกลุ่มที่ถูกกลืนเลือนจากสังคมถูกกำหนดเป็นช่วงเป้าหมาย กลุ่มจำกัดที่จะได้รับสิทธิตามสมควรในฐานะของประชาชน จึงได้รับ

¹กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน, คู่มือการพัฒนาสตรีและเด็ก พิมพ์ครั้งที่

3. (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศรีเดชา, 2528), หน้า 1.

ความสนใจจากรัฐบาลมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้บทบาทหน้าที่และสถานภาพของสตรีเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ผลักดันให้สตรีจำเป็นต้องมีบทบาทอย่างสำคัญในสังคมพอ ๆ กับบุรุษในฐานะแรงงานคนหนึ่งของครอบครัว สตรีจึงออกทำงานนอกบ้านมากขึ้นประกอบกับตลาดแรงงานได้เปิดโอกาสให้สตรีเข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น สตรีจึงมีบทบาทในวงการต่าง ๆ ทั้งภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม และบริการต่าง ๆ ²

อย่างไรก็ตามสตรียังขาดโอกาสในการศึกษาหาความรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ในการปรับปรุงตนเอง ครอบครัว การพัฒนาสุขภาพอนามัย ตลอดจนความรู้ในการพัฒนาอาชีพที่ท้าวอยู่ จึงทำให้สตรีส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีคุณภาพต่ำ ไร้ฝีมือและไม่ช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเท่าที่ควร ในขณะที่เมื่อพิจารณาตามบทบาทที่สตรีได้แสดงออกมาทั้งในด้านการทํานาน การแบกรับหน้าที่แทบทุกอย่างในครอบครัวในฐานะภรรยาของสามี แม่ของลูก แม่บ้านสำหรับทุกคนในครอบครัว รวมทั้งการควบคุมดูแลการใช้จ่ายของครอบครัวแล้ว ย่อมแสดงให้เห็นว่าสตรีเป็นพลังที่แฝงเร้นในการพัฒนาสังคม ³ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าหากมีการส่งเสริมให้สตรีได้รับความรู้ในด้านเกษตรศาสตร์ ความรู้ในการคิดแก้ปัญหาและพัฒนาอาชีพหลักที่ท้าวอยู่ ความรู้ในการที่จะใช้เวลาว่างในการประกอบอาชีพเสริมหรือทํานานอดิเรกเพื่อเพิ่มพูนรายได้ ตลอดจนความรู้ในด้านสุขภาพอนามัยและการมีส่วนร่วมในสังคมแล้วก็จะ เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยท้าวสตรีเป็นประชากรที่มีคุณภาพ เป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมได้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น เป้าหมายในการพัฒนาประเทศของรัฐบาล ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นับตั้งแต่ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) เป็นต้นมา จึงต้องหันมาพัฒนาสตรีอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากตัวสตรีก่อนและขยายสู่ชุมชนต่อไป ทั้งนี้โดยเริ่มชี้ให้เห็นถึงปัญหาของสตรี

²ดวงกมล เวชชบรรยงรัตน์, "สตรีกับการพัฒนาประเทศ. "เอกสารการสอนชุดวิชา สื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ 11 (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530), หน้า 726.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 727

โดยระบุว่าสตรีเป็นปัญหาที่จะต้องพัฒนา ในขณะที่แผนพัฒนาฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2504-พ.ศ. 2514) ก็ถือว่าสตรีเป็นส่วนที่ไม่แตกต่างไปจากประชากรอื่น ๆ⁴ และในเวลาต่อมาในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) รัฐบาลเริ่มให้ความสำคัญแก่สตรีมากขึ้นส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะอิทธิพลขององค์การสหประชาชาติที่ได้ประกาศในปี พ.ศ. 2518 เป็น "ปีสตรีสากล" และได้จัดการประชุมระดับโลกขึ้นที่ประเทศเม็กซิโก ซึ่งมีคณะผู้สตรีจากทั่วโลกเข้าร่วมประชุม รวมทั้งคณะผู้แทนจากประเทศไทยด้วย และต่อมาในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) รัฐบาลได้เน้นความสำคัญของงานพัฒนาสตรีว่าเป็นงานเร่งด่วน และนับเป็นครั้งแรกที่มีการกำหนดให้สตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายพิเศษแยกออกมาต่างหาก โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมให้สตรีมีสถานภาพดีขึ้นทั้งทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการมีส่วนร่วมในทุกกลไกการพัฒนา ตลอดจนวางนโยบายและมาตรการเฉพาะด้านในการพัฒนาสตรี⁵

สำหรับในทางปฏิบัตินั้น รัฐบาลได้มอบหมายความรับผิดชอบด้านการพัฒนาสตรีให้กับกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ดำเนินการพัฒนาสตรีในชนบทโดยตรง ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนก็ได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาสตรีให้สอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) โดยการเน้นการพัฒนาคุณภาพสตรีในชนบทไปสู่แบบฉบับที่พึงประสงค์ กล่าวคือ มีความพร้อมใน 3 ด้านคือด้านคุณลักษณะส่วนตัว ด้านชีวิตครอบครัว และด้านการมีส่วนร่วมในสังคม โดยกระตุ้นให้สตรีในชนบทที่มีความขยันหมั่นเพียร มีความกระตือรือร้น มีความเชื่อมั่นที่จะพัฒนาตนเองให้มีลักษณะ เป็นผู้นำที่สามารถช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้ รวมทั้งมีความรู้ในการประกอบอาชีพ และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ทั้งด้าน เศรษฐกิจและสังคม โดยหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนภายนอกจะให้การสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของกลุ่มสตรี⁶

⁴อุบลวรรณา บิดิพัฒนะ โภษิต, "บทบาทของนิตยสารผู้หญิงในการให้ความสำคัญเพื่อพัฒนาสตรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 1.

⁵สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ แผนพัฒนาสตรีระยะ 5 ปี (2525-2529), (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด, 2526) หน้า 26

⁶กระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชน, คู่มือการพัฒนาสตรีและเด็ก, หน้า 2.

วัตถุประสงค์การพัฒนาศรีของกรมการพัฒนาชุมชน 7

1. มุ่งส่งเสริมกิจกรรมเพิ่มพูนรายได้ของสตรี โดยเน้นหนักในการพัฒนาอาชีพเป็นอันดับหนึ่ง และความรู้ด้านเกษตรศาสตร์ขั้นพื้นฐานเป็นอันดับรอง

2. เสริมสร้างความเป็นผู้นำของสตรี

3. สนับสนุนให้กลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในการวางแผนและรับผิดชอบการพัฒนาสังคม

แนวทางในการดำเนินงาน กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดแผนงานและโครงการ

ต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมในการดำเนินงาน รวม 4 งานด้วยกันคือ 8

1. งานจัดตั้งองค์กรและพัฒนาองค์กรสตรี

2. งานพัฒนาอาชีพและรายได้

3. งานที่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างประเทศ

4. งานสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาศรี

ทั้ง 4 งานดังกล่าวมีการแบ่งความรับผิดชอบในการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนกลาง ซึ่ง ได้แก่ กองพัฒนาศรีและเด็กและสำนักงานพัฒนาชุมชนเขตรวม 9 เขต และส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนภูมิภาค ซึ่ง ได้แก่ ที่ทำการพัฒนาชุมชนจังหวัด และที่ทำการพัฒนาชุมชนอำเภอ สำหรับงานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของที่ทำการพัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำงานกับกลุ่มเป้าหมายคือตัวสตรีในชนบทโดยตรง

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

หลักการดำเนินงานที่ดีจะต้องมีการประเมินผลด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่อย่างไร ตลอดจนทราบถึงผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันจะเป็น

7 เรื่องเดียวกัน หน้า 11

8 เรื่องเดียวกัน, หน้า 7

ประโยชน์ในการดำเนินงานต่อไป การวิจัย เป็นวิธีการประเมินผลอย่างหนึ่งที่จะได้รับข้อมูลกลับ โดยใช่วิธีการทางสถิติเป็นตัวช่วย ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ซึ่งถือว่าสตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายพิเศษ และมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักนโยบาย และแนวทางการพัฒนาสตรีอย่างชัดเจนก็ได้สิ้นสุดไปแล้ว ดังนั้นหากมีการวิจัยเพื่อประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาสตรี ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนในฐานะหน่วยงานหลักของรัฐบาลที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาสตรีในชนบทโดยตรง ได้ดำเนินการไปก็เป็นทางหนึ่งที่จะทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจากการดำเนินงานที่ได้ทำไปแล้วแม้จะทำการวิจัยเพียงบางพื้นที่ก็ตาม

ประกอบกับผู้วิจัยมีความสนใจในเรื่องบทบาทของการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคลในการดำเนินงานพัฒนาสตรี ทั้งนี้เพราะการดำเนินงานพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ของกรมการพัฒนาชุมชนนั้น ใช้สื่อบุคคล คือพัฒนากร เป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินงาน นอกจากนี้ก็ยังอาศัยผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นสื่อบุคคลที่ร่วมงานกับพัฒนากรด้วย งานพัฒนาสตรีนับเป็นงานที่ต้องอาศัยการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นงานที่มุ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่มเป้าหมายโดยการให้ความรู้ และสร้างทัศนคติที่ดีแก่สตรี ดังนั้นนอกจากจะทำการประเมินประสิทธิผลของการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรีว่าสามารถให้ความรู้ สร้างทัศนคติและทำให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้เพียงไรแล้ว ผู้วิจัยยังประสงค์จะศึกษาว่าพฤติกรรมของการสื่อสารระหว่างบุคคล เกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาสตรีมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรีหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบ ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มสตรีในแต่ละตำบล
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการดำเนินงานตามแผนพัฒนาสตรี ในการให้ความรู้ สร้างทัศนคติ และทำให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของสตรี กับลักษณะทางประชากรของสตรี ซึ่งประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรีกับพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรี

สมมติฐานในการวิจัย

1. กลุ่มสตรีในแต่ละตำบลมีความรู้ ทักษะ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน
2. ประสิทธิภาพในการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรีมีความสัมพันธ์กับความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของสตรี
3. อายุ ระดับการศึกษา และระดับรายได้ของสตรี มีความสัมพันธ์กับความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของสตรี
4. ความถี่ของพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี มีความสัมพันธ์กับความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของสตรี

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ผลที่ได้จากการกระทำที่บรรลุวัตถุประสงค์ ประสงค์ที่ตั้งไว้หรือตามที่คาดหวังไว้⁹ ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงผลที่ได้จากการที่สตรีเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ตามแผนงานพัฒนาสตรีทั้งนี้โดยทราบจากคะแนนรวมของการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ตามแผนงานพัฒนาสตรีของสตรี

⁹Lawrence Urdang, The Random House Dictionary of the English Language (New York : Random House, 1969), p.421.

ความรู้ (Knowledge) หมายถึงความสามารถของผู้เรียนที่จะรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ได้ โดยแบ่งออกเป็นความรู้ต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ หรือความรู้ต่อเรื่องในระดับกว้าง¹⁰ ในการวิจัยครั้งนี้ความรู้ของสตรี หมายถึงความสามารถในการเรียนรู้ของสตรีเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะส่วนตัว ชีวิตครอบครัว ตลอดจนการมีส่วนร่วมในสังคม โดยผ่านกระบวนการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรี ซึ่งวัดได้จากคะแนนการตอบคำถามของสตรีตามแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

ทัศนคติ (Attitude) หมายถึง ความโน้มเอียงหรือแนวโน้มในการประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ หรือสัญลักษณ์ของสิ่งนั้นในทางใดทางหนึ่ง ทั้งเกิดจากประสบการณ์ของบุคคลนั้น ๆ เราสามารถวัดทัศนคติออกเป็นระดับความมากน้อยของความรู้สึก หรือทางด้านบวกและลบที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นอะไรก็ได้หลายอย่าง เป็นต้นว่า สิ่งของ บุคคล บทบาท องค์กร ความคิด ฯลฯ ในความรู้สึกเหล่านี้ผู้รู้สึกสามารถจะบอกความแตกต่างว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย¹¹ ในการวิจัยครั้งนี้ ทัศนคติของสตรี หมายถึงความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิดและความสนใจของสตรีที่มีต่อการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรีของกรมการพัฒนาชุมชนวัดได้จากการประเมินสตรีตามแบบเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ ลักษณะการประเมิน ได้แก่ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ และไม่เห็นด้วย

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึงการที่ราษฎรในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันวางแผน และลงมือกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยตนเอง เพื่อให้สภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิมโดยกำหนดว่ากลุ่มของตนและแต่ละบุคคลมีความต้องการอย่างไร และปัญหาร่วมกันมีอะไรบ้าง แล้วจัดทำแผนของกลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุดและถ้าจำเป็นอาจขอ

¹⁰Mark H. Bickhard, Cognition, Convention, and Communication. (New York : Praegers, 1980), PP.176.

¹¹ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : พีรทัศน์, 2526), หน้า 1-3

ความช่วยเหลือด้านบริการและวัสดุ จากองค์การของรัฐบาลและ เอกชนได้¹² ในการวิจัยครั้งนี้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของสตรี หมายถึง การที่สตรีในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกัน และร่วมกันวางแผนและลงมือดำเนินการกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยตนเอง เพื่อใหสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยร่วมกันกำหนดความต้องการตามสภาพปัญหาที่มีอยู่ แล้วจัดทำแผนของกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นหลัก และขอความช่วยเหลือในส่วนที่เกินความสามารถจากหน่วยราชการ

การดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรี ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงกระบวนการดำเนินงานพัฒนาสตรีที่กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน (โดยเป็นแผนงานหนึ่งในจำนวนแผนงานทั้งหมด 10 แผนงาน) เพื่อพัฒนาคุณภาพของสตรีไปสู่แบบฉบับอันพึงประสงค์โดยมีความพร้อมใน 3 ด้านคือ คุณลักษณะส่วนตัว ชีวิตครอบครัว การมีส่วนร่วมในสังคม ทั้งนี้โดยมีแผนงาน โครงการ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสื่อในการดำเนินงาน¹³

สตรี ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ประชากรเพศหญิงที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอสอง จังหวัดแพร่ และสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มสตรีซึ่งมีการจัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งมีคุณสมบัติตามระเบียบของกลุ่มสตรีหมู่บ้านนั้น ๆ กำหนดไว้

การสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึกและความต้องการของผู้ส่ง ไปยังผู้รับสาร และเกิดปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่เป็นปฏิสัมพันธ์สองฝ่าย¹⁴ ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การสื่อสารระหว่างสตรีต่อสตรีด้วยกันเองภายในกลุ่มสตรี หรือการสื่อสารระหว่างสตรีกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนตลอดจนผู้นำท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาสตรีรวมทั้งคนในครอบครัวและคนที่รู้จักในทุกรูปแบบ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

¹² สุวิทย์ ยี่งารพันธ์, การพัฒนาชนบทในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2512), หน้า 47.

¹³ กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน, คู่มือการพัฒนาสตรีและเด็ก, หน้า 2.

¹⁴ ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ฌ ฌาน, 2533), หน้า 18-23

สื่อบุคคล ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน ตลอดจนผู้นำท้องถิ่นอย่าง เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ข่าวสาร และชักจูงใจเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี และการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะสตรีที่เป็นสมาชิกของกลุ่มสตรีในหมู่บ้านในเขตตำบลต่าง ๆ รวม 7 ตำบล ของอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ที่มีการจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นในหมู่บ้านแล้ว
2. เลือกเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามต้องการข้างต้นด้วยวิธี Simple Random Sampling

ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ดำเนินการวิจัย (อำเภอสอง จังหวัดแพร่) ¹⁵

ที่ตั้ง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือสุดของจังหวัด ห่างจากตัวจังหวัดโดยทางรถยนต์ ระยะทาง 50 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,590 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบทางตอนใต้ และเป็นภูเขาทางตอนเหนือของอำเภอ มีอาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอ เชียงม่วน จังหวัดพะเยา
ทิศใต้	ติดต่อกับ กิ่งอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

¹⁵ที่ทำการปกครองอำเภอสอง, สรุปข้อมูลการดำเนินงานอำเภอสอง ตุลาคม 2530. (เอกสารอัดสำเนา)

ประชากร มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 66,648 คนแยกเป็นชาย 34,698 คน หญิง 31,950 คน

อาชีพประชากร ส่วนใหญ่ร้อยละ 90 ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม โดยมีอาชีพหลัก คือทอผ้า อาชีพรองคือ ทหาร ซึ่งได้แก่ ไร่ยาสูบ ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ฝ้าย ฯลฯ ที่เหลือร้อยละ 10 ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น ค้าขาย การบริการ รับจ้าง รับราชการ เป็นต้น

ศาสนา ประชากรร้อยละ 98 นับถือศาสนาพุทธ ที่เหลือนับถือศาสนาอื่น ๆ การปกครอง แบ่งออกเป็น 7 ตำบล 51 หมู่บ้านดังนี้

1. ตำบลบ้านกลาง จำนวน 10 หมู่บ้าน
2. ตำบลหัวเมือง จำนวน 7 หมู่บ้าน
3. ตำบลแดนชุมพล จำนวน 4 หมู่บ้าน
4. ตำบลเตาปูน จำนวน 7 หมู่บ้าน
5. ตำบลห้วยหม้าย จำนวน 8 หมู่บ้าน
6. ตำบลบ้านหนอง จำนวน 7 หมู่บ้าน
7. ตำบลสะเอียค จำนวน 8 หมู่บ้าน

ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรีของอำเภอสอง ¹⁶

อำเภอสอง เปิดเขตพัฒนาเมื่อ พ.ศ.2518 โดยที่ทำการพัฒนาชุมชนจังหวัดแพร่ เป็นหน่วยงานระดับจังหวัดที่มีหน่วยงานย่อยระดับอำเภอ คือที่ทำการพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นหน่วยที่เข้าไปดำเนินงานกับประชาชนกลุ่มเป้าหมายในหมู่บ้านต่าง ๆ ตามแผนงานของกรมการพัฒนาชุมชน

¹⁶ที่ทำการพัฒนาชุมชนอำเภอสอง, สรุปผลการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรีในเขตพัฒนาอำเภอสอง จังหวัดแพร่, ประจำปี 2530. (เอกสารอัดสำเนา)

แผนงานพัฒนาสตรีเป็นแผนงานหนึ่งที่ได้เริ่มดำเนินการขึ้นในปี พ.ศ. 2520 โดยเริ่มจากการจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อเป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาสตรี ทั้งนี้โดยยึดหลักความต้องการของสตรีแต่ละหมู่บ้านเป็นพื้นฐาน ภายใต้การสนับสนุนชี้แจง แนะนำของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และการดำเนินงานของกลุ่มจะอยู่ภายใต้การบริหารงานของคณะกรรมการ ซึ่งเรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน นอกจากนี้จะมีคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบลซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งจากคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่ในตำบลนั้น ๆ ขณะที่ดำเนินการวิจัยอำเภอสองมีกลุ่มสตรีรวมทั้งสิ้น 47 กลุ่ม สมาชิก 3,235 คน มีคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 329 คน และคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบลรวมทั้งสิ้น 63 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ตำบลบ้านกลาง จำนวนกลุ่มสตรี 10 กลุ่ม สมาชิกรวม 608 คน
2. ตำบลหัวเมือง จำนวนกลุ่มสตรี 6 กลุ่ม สมาชิกรวม 492 คน
3. ตำบลแดนชุมพล จำนวนกลุ่มสตรี 3 กลุ่ม สมาชิกรวม 140 คน
4. ตำบลเตาปูน จำนวนกลุ่มสตรี 6 กลุ่ม สมาชิกรวม 270 คน
5. ตำบลห้วยหม้าย จำนวนกลุ่มสตรี 7 กลุ่ม สมาชิกรวม 542 คน
6. ตำบลบ้านหนอง จำนวนกลุ่มสตรี 7 กลุ่ม สมาชิกรวม 779 คน
7. ตำบลสะเอียน จำนวนกลุ่มสตรี 7 กลุ่ม สมาชิกรวม 404 คน

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. พื้นที่ที่ทำการวิจัย ค่อนข้างแคบ คือมีขอบเขตเฉพาะท้องที่อำเภอสอง จังหวัดแพร่ เท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดในด้านงบประมาณและเวลาในการดำเนินการซึ่งมีจำกัด ประกอบกับผู้วิจัยมีความสนใจเป็นพิเศษในพื้นที่นี้ เพราะเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานของผู้วิจัย ดังนั้นผลการวิจัยจึงเป็นเพียงผลของการศึกษาเฉพาะพื้นที่เท่านั้น

2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคลในการดำเนินงานตามแผนงานพัฒนาสตรีเท่านั้น ไม่ได้ศึกษาเปรียบเทียบกับวิธีการสื่อสารในรูปแบบอื่น ๆ จึงอาจจะยังไม่ละเอียดพอ หากมองในวงกว้าง คือมองในแง่ของกระบวนการสื่อสารทั้งหมดทุกรูปแบบ